

Đánh giá tác động của phát triển du lịch homestay tới đời sống của người dân vùng đệm Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng

NGUYỄN ĐỨC KIÊN*
TRẦN CÔNG DŨNG**
NGUYỄN QUANG PHÚC***

Tóm tắt

Nghiên cứu nhằm đánh giá các tác động của phát triển loại hình du lịch homestay tới đời sống kinh tế - xã hội của người dân tại vùng đệm Vườn Quốc gia (VQG) Phong Nha - Kẻ Bàng. Thông qua khảo sát 45 hộ gia đình tham gia loại hình du lịch homestay tại 3 xã có hoạt động du lịch phát triển mạnh mẽ nhất (Sơn Trạch, Hưng Trạch và Phúc Trạch), kết quả nghiên cứu cho thấy, hai nhóm nhân tố của phát triển du lịch homestay có tác động tích cực tới địa phương, đó là: Thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội; Nâng cao trình độ chuyên môn, nhận thức của người dân. Bên cạnh đó, phát triển loại hình du lịch này cũng có những tác động tiêu cực nhất định đến đời sống của người dân địa phương, như: làm tăng chi phí mức sống và gây ô nhiễm môi trường. Dựa vào kết quả phân tích, nghiên cứu cũng đưa ra các giải pháp để phát triển bền vững loại hình du lịch homestay tại vùng đệm trong tương lai gắn liền với giữ gìn và phát huy giá trị văn hóa bản địa.

Từ khóa: du lịch cộng đồng, homestay, người dân, Phong Nha - Kẻ Bàng

Summary

This study assesses the impacts of homestay tourism development on the socio-economic life of people in the buffer zone of Phong Nha - Ke Bang National Park. Data were collected from 45 households participating in homestay tourism in the three communes with the most strongly developed tourism activities (Son Trach, Hung Trach and Phuc Trach). The analysis results reveal two groups of factors of homestay tourism development creating a positive impact on the locality, which are Promoting socio-economic development and Improving professional knowledge and awareness of the people. On the other hand, the development of this type of tourism has certain negative influence on the lives of local people such as increasing living cost and causing environmental pollution. From those findings, the study suggests some solutions to the sustainable development of homestay tourism in the buffer zone in the future associated with preserving and promoting local cultural values.

Key word: community-based tourism, homestay, people, Phong Nha - Ke Bang

GIỚI THIỆU

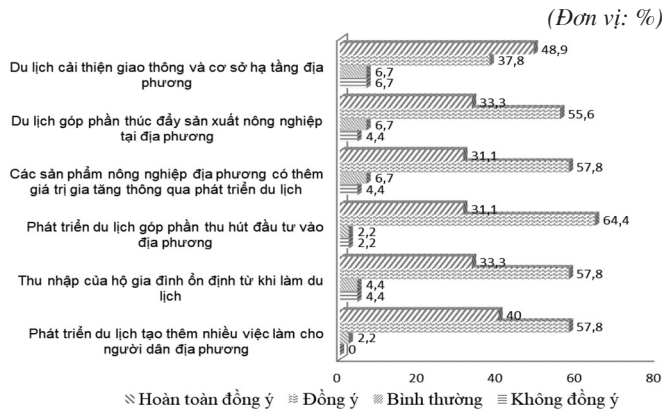
Vùng đệm VQG Phong Nha - Kẻ Bàng là phần diện tích rộng lớn và trú phủ bao bọc VQG Phong Nha - Kẻ Bàng, nằm trên địa phận hành chính của 13 xã: Dân Hóa, Hóa Sơn, Trung Hóa, Thượng Hoá, Trọng Hóa (huyện Minh Hoá); Tân Trạch, Thượng Trạch, Phúc Trạch, Xuân Trạch, Sơn Trạch, Phú Định, Hưng

Trạch (huyện Bố Trạch); Trường Sơn (huyện Quảng Ninh). Các mô hình homestay nổi tiếng tại vùng đệm, như: Oxalis, Jungle Boss (xã Sơn Trạch), Chày Lập Farmstay (xã Phúc Trạch), Pepper House (xã Hưng Trạch), Hồ Khanh Homestay (xã Sơn Trạch) (Trần Công Dũng và cộng sự, 2019)... đã có những tác động tích cực đối với phát triển kinh tế - xã hội của người dân địa phương trong những năm vừa qua (Nguyễn Công Thanh, 2019). Tuy nhiên, loại hình du lịch này đang phát triển ồ ạt (cả số lượng lẫn chất lượng), tự

* TS., ** ThS., *** TS., Trường Đại học Kinh tế, Đại học Huế

Ngày nhận bài: 20/7/2020; Ngày phản biện: 07/8/2020; Ngày duyệt đăng: 24/8/2020

HÌNH 1: DU LỊCH HOMESTAY TÁC ĐỘNG THỨC ĐẨY PHÁT TRIỂN KINH TẾ - XÃ HỘI ĐỊA PHƯƠNG

Nguồn: Kết quả khảo sát của nhóm nghiên cứu

phát và thiếu vắng sự quản lý của các bên liên quan (Nguyễn Trung Hiếu, 2017). Do đó, phát triển du lịch homestay ở địa phương đang phải đối mặt với không ít những tồn tại và khó khăn gặp phải, như: cạnh tranh không lành mạnh, phá giá, chất lượng dịch vụ không đồng đều..., gây nên những tác động tiêu cực nhất định đến đời sống kinh tế - xã hội của người dân địa phương.

Xuất phát từ thực tế đó, nghiên cứu này đánh giá những tác động tích cực và tiêu cực của phát triển loại hình du lịch homestay tới cuộc sống của người dân vùng đệm VQG Phong Nha - Kẻ Bàng, từ đó đề xuất những giải pháp để hướng đến phát triển bền vững loại hình du lịch này trong tương lai.

PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Số liệu sơ cấp được thu thập bằng bảng câu hỏi, với số lượng 45 homestay (chiếm 52,3% tổng thể trong 86 homestay) của 3 xã: Sơn Trạch, Hưng Trạch, Phúc Trạch. Việc chọn mẫu điều tra được tiến hành bằng phương pháp ngẫu nhiên không lặp từ danh sách homestay của UBND các xã. Dữ liệu nghiên cứu được thu thập trong tháng 4/2019. Ngoài ra, nghiên cứu còn sử dụng phương pháp thống kê mô tả để phân tích những tác động của loại hình du lịch homestay đến các góc độ khác nhau của đời sống người dân.

KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

Tác động tích cực của du lịch homestay đối với người dân vùng đệm VQG Phong Nha - Kẻ Bàng

Để đánh giá các tác động tích cực của phát triển loại hình du lịch homestay có thể mang lại cho người dân địa phương, nhóm tác giả tiến hành đánh giá các mặt như sau: Du lịch homestay giúp thúc đẩy kinh tế - xã hội địa phương; Giúp nâng cao trình độ chuyên môn và nhận thức của cộng đồng.

Du lịch homestay giúp thúc đẩy kinh tế - xã hội địa phương

Kết quả khảo sát (Hình 1) cho thấy, các hộ đánh giá du lịch homestay có những tác động tích cực lớn đến nền kinh tế địa phương. Cụ thể: Tiêu chí “Phát triển du

lịch tạo thêm nhiều việc làm cho người dân địa phương” có 40% hoàn toàn đồng ý, 57,8% đồng ý và 2,2% trung lập; Tiêu chí “Thu nhập hộ ổn định từ khi làm du lịch” có 33,3% hoàn toàn đồng ý, 57,8% đồng ý, các ý kiến không đồng ý và trung lập chiếm 4,4%. Lý do các hộ có ý kiến không đồng ý là vì những năm gần đây homestay trên địa bàn ô ạt được xây dựng, dẫn đến cạnh tranh không lành mạnh, phá giá..., nên tình trạng “thừa phòng, thiếu khách” thường xuyên xảy ra.

Du lịch homestay giúp nâng cao trình độ chuyên môn và nhận thức của cộng đồng

Kết quả khảo sát (Hình 2) cho thấy, du lịch homestay giúp nâng cao hiểu biết và nhận thức của cộng đồng địa phương. Các tiêu chí ở nội dung này đều được đánh giá ở mức hoàn toàn đồng ý và đồng ý tương đối cao, trong đó phải kể đến tiêu chí “Du lịch nâng cao trình độ chuyên môn, ngoại ngữ của người dân địa phương”, với 57,8% ý kiến hoàn toàn đồng ý và 42,2% ý kiến đồng ý.

Điểm đáng lưu ý ở nội dung này là tiêu chí “Tăng cường tính đoàn kết trong cộng đồng bản địa” có phần trăm không đồng ý lên đến 11,1%. Qua thực tế khảo sát, hiện nay, việc cạnh tranh không lành mạnh, sao chép ý tưởng trong làm du lịch, phá giá... tại địa bàn nghiên cứu thường xuyên xảy ra. Thêm vào đó, một số hộ homestay chỉ tập trung vào việc thu hút khách du lịch bằng mọi giá, để bán tour cho doanh nghiệp lấy hoa hồng, mà không quan tâm đến chất lượng, hình ảnh du lịch của địa phương. Chính vì thế, một số hộ khảo sát đã không đồng ý ở tiêu chí này cũng là điều dễ hiểu.

Kết quả kiểm định giá trị trung bình (Bảng 1) cho thấy, các tiêu chí 1, 3, 6, 7, 8, 10, 11, 12 có Sig. < 0,05, nên bác bỏ giả thuyết H_0 , có nghĩa là các tiêu chí trên có giá trị trung bình khác với 4 (đồng ý). Giá trị trung bình của các tiêu chí trên được người dân đánh giá ở trên mức đồng ý, với các giá trị trung bình lần lượt là: 4,38; 4,24; 4,29; 4,33; 4,33; 4,58; 4,36; 4,33. Như vậy có thể thấy, các hộ khảo sát hoàn toàn đồng ý với những tác động tích cực nêu trên của du lịch homestay với đời sống của người dân vùng đệm. Ngược lại, các tiêu chí 2, 4, 5, 9 có Sig. lần lượt là: 0,07; 0,164; 0,118 và 0,511 > 0,05. Do đó, ta chưa đủ cơ sở để bác bỏ giả thuyết H_0 . Giá trị trung bình của những tiêu chí này là 4,20; 4,16; 4,18 và 4,09. Như vậy, đối với những tác

động tích cực này các hộ khảo sát đánh giá ngang mức độ đồng ý.

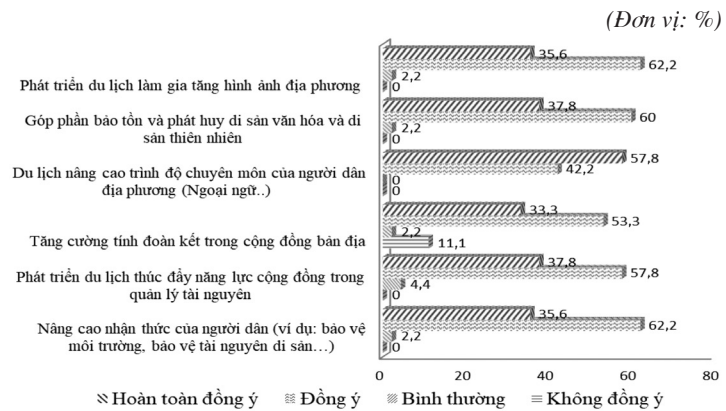
Tác động tiêu cực của du lịch homestay đối với người dân vùng đệm VQG Phong Nha - Kẻ Bàng

Để đánh giá các tác động tiêu cực có thể có, mà phát triển loại hình du lịch homestay mang lại cho người dân địa phương, nhóm tác giả tiến hành đánh giá các tiêu chí gồm: Du lịch homestay làm tăng chi phí mức sống; Gây nguy cơ chia rẽ/mất đoàn kết cộng đồng; Lối sống của người dân thay đổi theo chiều hướng xấu; Tác động tiêu cực đến thiên nhiên; Làm thay đổi văn hóa địa phương; Làm ô nhiễm môi trường.

Hình 3 cho thấy, ý kiến của các hộ khảo sát về tác động tiêu cực của du lịch homestay có nhiều ý kiến khác nhau. Cụ thể: “Du lịch làm tăng chi phí mức sống” có 64,4% đồng ý, 31,1% hoàn toàn đồng ý và 4,4% là không đồng ý; “Nguy cơ chia rẽ/mất đoàn kết cộng đồng” có 55,6% không đồng ý, 31,1% ý kiến đồng ý và 8,9% ý kiến trung lập với tiêu chí này. Sở dĩ có điều này là vì, một số hộ hiện nay chỉ tập trung chạy theo kiểu “bong bóng lợi nhuận”, nên thường xuyên xảy ra việc phá giá và cạnh tranh không lành mạnh... dẫn đến gây mất đoàn kết với những hộ làm du lịch còn lại. Đại đa số các hộ khảo sát không đồng ý với các ý kiến về tác động tiêu cực của du lịch homestay, như: “Lối sống của người dân thay đổi theo chiều hướng xấu” và “Làm thay đổi bản sắc văn hóa địa phương” với phần trăm ý kiến tương ứng là: 64,4% không đồng ý, 26,7% hoàn toàn không đồng ý và 35,6% không đồng ý, 44,4% hoàn toàn không đồng ý. Trong khi đó, tiêu chí: Tác động tiêu cực đến thiên nhiên; Gây ô nhiễm môi trường là 2 tiêu chí nhận được phần trăm đồng ý khá cao từ họ, lần lượt là: 48,9% và 42,2%.

Kết quả kiểm định giá trị trung bình (Bảng 2) cho thấy, các tiêu chí 14, 16, 17, 18 có Sig. < 0,05, nên bác bỏ giả thuyết H_0 . Điều này có nghĩa là giá trị trung bình của các tiêu chí này khác với giá trị kiểm định. Cụ thể, tiêu chí 14 và 16 có giá trị trung bình 1,87 và 1,84, cho thấy các hộ khảo sát không đồng ý với các nhận định này. Tiêu chí 17 có giá trị trung bình là 2,67, cho thấy đánh giá của các hộ về mức độ tác động của du lịch homestay đến vấn đề chia rẽ/mất đoàn kết nội bộ ở mức trung lập. Tiêu chí 18 có giá trị trung bình 4,22, cho thấy các hộ hoàn toàn đồng ý với nhận định này.

HÌNH 2: DU LỊCH HOMESTAY GIÚP NÂNG CAO TRÌNH ĐỘ CHUYÊN MÔN VÀ NHẬN THỨC CỘNG ĐỒNG

Nguồn: Kết quả khảo sát của nhóm nghiên cứu

BẢNG 1: KIỂM ĐỊNH GIÁ TRỊ TRUNG BÌNH VỀ TÁC ĐỘNG TÍCH CỰC CỦA DU LỊCH HOMESTAY TỚI ĐỜI SỐNG NGƯỜI DÂN TẠI VÙNG ĐỆM VQG PHONG NHA - KẼ BÀNG

Tác động tích cực	Số quan sát	Giá trị trung bình	Giá trị kiểm định	Sig.
1. Phát triển du lịch tạo thêm nhiều việc làm cho người dân địa phương	45	4,38	4	0,000
2. Thu nhập của hộ gia đình ổn định từ khi làm du lịch	45	4,20	4	0,070
3. Phát triển du lịch góp phần thu hút đầu tư vào địa phương	45	4,24	4	0,010
4. Các sản phẩm nông nghiệp địa phương có thêm giá trị gia tăng thông qua phát triển du lịch	45	4,16	4	0,164
5. Du lịch góp phần thúc đẩy sản xuất nông nghiệp tại địa phương	45	4,18	4	0,118
6. Du lịch cải thiện giao thông và kết cấu hạ tầng địa phương	45	4,29	4	0,031
7. Nâng cao nhận thức của người dân (ví dụ: bảo vệ môi trường, bảo vệ tài nguyên di sản...)	45	4,33	4	0,000
8. Phát triển du lịch thúc đẩy năng lực cộng đồng trong quản lý tài nguyên	45	4,33	4	0,000
9. Tăng cường tinh đoàn kết trong cộng đồng bản địa	45	4,09	4	0,511
10. Du lịch nâng cao trình độ chuyên môn của người dân địa phương (ngoại ngữ...)	45	4,58	4	0,000
11. Góp phần bảo tồn và phát huy di sản văn hóa và di sản thiên nhiên	45	4,36	4	0,000
12. Phát triển du lịch làm gia tăng hình ảnh địa phương	45	4,33	4	0,000

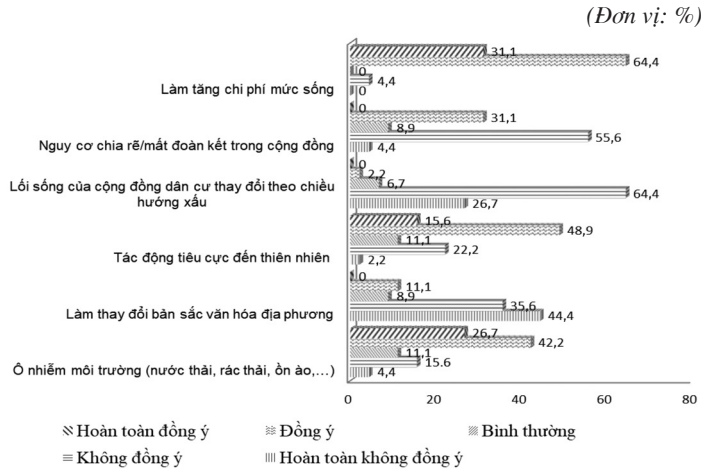
Nguồn: Xử lý số liệu khảo sát của nhóm nghiên cứu

Tiêu chí 13 và 15 có mức ý nghĩa Sig. là 0,102 và 0,066 > 0,05, vì thế chúng ta chưa đủ cơ sở để bác bỏ giả thuyết H_0 . Giá trị trung bình của 2 tiêu chí này lần lượt là 3,71 và 3,56. Như vậy, các hộ khảo sát có sự đồng ý với các phát biểu tác động tiêu cực trên.

KẾT LUẬN VÀ MỘT SỐ GIẢI PHÁP

Du lịch homestay tại vùng đệm VQG Phong Nha - Kẻ Bàng đã và đang góp phần thúc đẩy kinh tế - xã hội

HÌNH 3: TÁC ĐỘNG TIÊU CỰC CỦA DU LỊCH HOMESTAY TỚI NGƯỜI DÂN VÙNG ĐỆM VQG PHONG NHA - KẾ BÀNG

Nguồn: Kết quả khảo sát của nhóm nghiên cứu

BẢNG 2: KIỂM ĐỊNH GIÁ TRỊ TRUNG BÌNH VỀ TÁC ĐỘNG TIÊU CỰC CỦA DU LỊCH HOMESTAY TỚI ĐỜI SỐNG NGƯỜI DÂN TẠI VÙNG ĐỆM VQG PHONG NHA - KẾ BÀNG

Tác động tiêu cực	Số quan sát	Giá trị trung bình	Giá trị kiểm định	Sig.
13. Ô nhiễm môi trường (nước thải, rác thải, ồn ào...)	45	3,71	4	0,102
14. Làm thay đổi bản sắc văn hóa địa phương	45	1,87	4	0,000
15. Tác động tiêu cực đến thiên nhiên (ví dụ: phá vỡ cảnh quan thiên nhiên...)	45	3,56	4	0,066
16. Lối sống của cộng đồng dân cư thay đổi theo chiều hướng xấu: tỷ lệ phạm tội...	45	1,84	4	0,000
17. Nguy cơ chia rẽ/mất đoàn kết trong cộng đồng	45	2,67	4	0,000
18. Làm tăng chi phí mức sống	45	4,22	4	0,031

Nguồn: Xử lý số liệu khảo sát của nhóm nghiên cứu

địa phương, nâng cao trình độ chuyên môn và nhận thức của cộng đồng. Tuy nhiên, bên cạnh đó, vẫn còn những tác động tiêu cực của loại hình du lịch này đối với người dân vùng đệm, như: Du lịch homestay làm tăng chi phí mức sống; Gây nguy cơ chia rẽ mất đoàn kết cộng đồng; Lối sống của người dân thay đổi theo chiều hướng xấu; Tác động tiêu cực đến thiên nhiên; Làm thay đổi văn hóa địa phương; Làm ô nhiễm môi trường.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Trung Hiếu (2017). *Phát triển du lịch bền vững tại Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng*, Luận văn thạc sỹ kinh tế, Trường Đại học Kinh tế, Đại học Huế
2. Nguyễn Công Thanh (2019). *Phát triển mô hình du lịch cộng đồng tại xã Sơn Trạch, huyện Bố Trạch, tỉnh Quảng Bình*, Luận văn thạc sỹ kinh tế, Trường Đại học Kinh tế, Đại học Huế
3. Trần Công Dũng, Nguyễn Đức Kiên, Nguyễn Quang Phục, Lê Quang Trực, Nguyễn Trung Kiên (2019). Hiệu quả kinh tế - xã hội của mô hình homestay trong phát triển du lịch cộng đồng tại vùng đệm Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng, *Tap chí Kinh tế và Dự báo*, 36, 54-58

Trên cơ sở kết quả nghiên cứu, để phát triển du lịch homestay tại địa bàn vùng đệm VQG Phong Nha - Kẻ Bàng một cách hiệu quả và bền vững, theo nhóm tác giả, cần thực hiện một số giải pháp sau:

Giải pháp về đầu tư cải thiện kết cấu hạ tầng, thúc đẩy phát triển du lịch

- Đầu tư xây dựng hạ tầng phục vụ hưởng phát triển sản phẩm và tổ chức không gian du lịch: hợp nhất nhà văn hóa và các điểm dịch vụ du lịch cộng đồng trong một không gian và quản lý theo thiết chế địa phương. Quy hoạch điện lưới, thông tin liên lạc tại địa phương phục vụ cho nhu cầu phát triển du lịch.

- Hình thành các cơ sở dịch vụ thương mại, chợ đêm, điểm bán hàng lưu niệm, nông sản địa phương tại các điểm du lịch.

Giải pháp về nâng cao nhận thức, trình độ và kỹ năng của người dân về phát triển du lịch

- Đổi mới nhận thức về du lịch của người dân, đồng thời nâng cao trình độ chuyên môn, kỹ năng du lịch để cộng đồng có thể phát huy vai trò chủ động, tích cực của cộng đồng trong phát triển du lịch của địa phương.

- Đẩy mạnh các hoạt động truyền thông nhằm nâng cao nhận thức của cộng đồng địa phương về phát triển du lịch. Cùng với đó, cần tuyên dương, khen thưởng cho những cá nhân/hộ gia đình tiêu biểu trong hoạt động du lịch.

Giải pháp về cơ chế chính sách

- Cần có một khung pháp lý rõ ràng để cộng đồng địa phương chia sẻ trách nhiệm quản lý và lợi ích thu được với bên liên quan.

- Hoàn thiện chính sách về phát triển du lịch phù hợp với điều kiện thực tiễn của địa phương, tạo thuận lợi cho người dân tham gia phát triển du lịch. Trong đó, cần ban hành chính sách/khung pháp lý công nhận chính thức đối với quyền sử dụng tài nguyên du lịch của cộng đồng. □